

ФЕМІНІЗМ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Актуальність дослідження. Історія становлення фемінізму та набуття прав жінок пройшла довгий шлях, що складався з проблем, непорозумінь та легковажного ставлення до жінок, які боролися з ролями та гендерними стереотипами.

Сьогодні більшість людей ще не до кінця розуміють ідею фемінізму та його основні аспекти, особливо в країнах пострадянського простору, де фемінізм засуджується, а сам термін «фемінізм» схожий на образ. Неможливо визначити конкретну групу людей, які виступають проти фемінізму. Це можуть бути чоловіки та жінки, люди різного віку та статусу. Основною причиною негативного ставлення до ідей фемінізму є нерозуміння її мети та засобів для її досягнення, що затьмарює доцільність феміністичних рухів та їх значення для суспільства, особливо в Україні.

Дійсно, в українському суспільстві жінка наділена правами, яких не мають жінки в патріархальних країнах, але ми не можемо визнати Україну вільною від патріархату: гендерні ролі та стереотипи вкорінилися в повсякденне життя, і сьогодні це називають «менталітетом». Жінки можуть відчувати тиск зі сторони суспільства, помічати невідповідність між їхніми правами та реальними можливостями, але навряд чи це обговорюється і чи хтось намагається вплинути на «спосіб мислення».

Ефективним способом зрозуміти проблему та передати ідею фемінізму є соціально-політичний рух, оскільки одним із засобів підкреслення присутності та актуальності проблеми, важливої для суспільно-політичного руху, є також реакція суспільства. Сьогодні в Україні існують феміністичні рухи, але вони або ігноруються, або не розглядаються як серйозні рухи, що підтримують феміністичну ідеологію.

Велика кількість зарубіжних і вітчизняних учених вивчали феміністський рух у суспільстві. Значний внесок у дослідження питання фемінізму, гендерної рівності зробили Тамара Марценюк, Оксана Кіс, Надія Гнасевиц, Тамара Коломієць, Оксана Забужко, Людмила Смоляр та інші. Також це питання у своїх працях піднімали подружжя Гаріет Тейлор та Джон Стюарт Мілл, Олександра Коллонтай, Сімона де Бовуар, Бетта Фрідан, Шуламїт Фаєрстоун та інші.

Метою дослідження є аналіз проблеми дискримінації жінок, їх боротьби за законні права, а також з'ясування динаміки та розвитку фемінізму як ідеології та соціального руху.

Завдання дослідження: проаналізувати ідеологію, форми, етапи фемінізму, з'ясувати перспективи розвитку гендерної рівності в Україні.

Об'єктом дослідження є фемінізм, його прояви та тенденції.

Предметом дослідження є роль та поширення феміністичного руху у формуванні гендерної рівності в Україні.

За останні кілька століть статус жінок значно змінився. Те, що ми зараз сприймаємо як належне: можливість навчатися в закладах вищої освіти, право на спадщину, право голосу, право на працевлаштування тощо – виборювалося протягом довгих років у різних країнах світу. Саме фемінізму, явищу маловідомому і «страшному» для більшості суспільства, слід завдячувати в такому прогресі. Протягом кількох століть активісти феміністичного руху доводили (і досі продовжують це робити), що жінки – це теж люди [4, с.16].

Фемінізм (від лат. *femina* – жінка) – теорія рівності двох статей, яка створює ідейну основу організованого руху жінок [5, с. 202].

Сьогодні існує безліч форм і різновидів фемінізму, що виникли під час розвитку цього явища. У кожному з них можна відзначити свої методи досягнення гендерної рівності, по-різному трактується поняття фемінності та жіночності. Одним із головних є радикальний та ліберальний фемінізм.

Ліберальний фемінізм являє собою течію, основні положення якої сформувалися в рамках ліберального політичного дискурсу XVIII - XIX століття [7, с. 568]. Ліберальні феміністки стверджують, що в суспільстві існує помилкова думка, ніби жінки менш інтелектуально та фізично розвинені, ніж чоловіки. Таким чином, суспільство здійснює дискримінацію щодо жінок у науці, освіті, на ринку праці та на публічних дискусійних майданчиках.

Головною метою ліберального фемінізму є прагнення жінок досягти рівних прав людини в різних сферах життя, доступ до державного апарату, прагнення робити вибір, не підкоряючись волі чоловіків.

Радикальний фемінізм сформувався наприкінці 1960-х років. Він критикував законодавство, але не вважав його головною причиною гендерної нерівності. З позицій радикального фемінізму, система, що продукує нерівності, не може бути зведена до одного лиш рівня – дискримінативного законодавства, вона функціонує на всіх рівнях соціального життя: від центральних інститутів влади до приватних сфер домашнього простору та власного тіла [1, с. 183-184].

Науковці виділяють три хвилі фемінізму, які характеризуються поступовим привертанням уваги до певних аспектів боротьби за права жінок, зокрема в країнах Заходу.

«Першу хвилю» фемінізму інколи ще називають «давньою хвилею». Назва відноситься до часу появи руху американських і англійських суфражисток від 1890-их до 1920-их років. Цей рух характеризувався боротьбою жінок за надання їм виборчих прав. У цілому, у рамках «першої хвилі» феміністського руху відбулося організаційне оформлення суфражистської течії, яка вийшла за рамки боротьби за виборчі права жінок і почала оформлюватися політично. Фемінізм «другої хвилі» розпочався протестними виступами у 60-70-х роках ХХ століття у США та Європі. У рамках «другої хвилі» жіночий рух представлений новими, часто радикальними формами, наприклад, «жіночий визвольний рух». Новий етап за емансипацію жінок був обумовлений структурними змінами, зокрема збільшенням частки жіночої праці в суспільному виробництві та економічними факторами, які спонукали жінок включатися в громадську діяльність. «Третя хвиля» фемінізму, яку дослідники пов'язують із процесами, що відбувалися в 90-их роках ХХ століття, пов'язана із новим рівнем філософського осмислення жіночого руху, для якого актуальними стають ідеї постструктуралізму та постколоніальної теорії, а сама дискусія ведеться навколо поняття і дентичності. Аналіз «третьої хвилі» фемінізму дозволяє зробити ще один висновок: фемінізм «третьої хвилі» прагне до свободи, у тому числі від тих обмежень, які були нав'язані «старим фемінізмом» [3, с. 41-55].

Деякі науковці стверджують, що «третья хвиля» фемінізму не замінила «другу хвилю», а існує паралельно із нею.

В Україні жінки-активістки та їх діяльність сприймаються суперечливо. Частина населення (як чоловіки, так і жінки) переконана, що українки вже досягли рівності і страждають від неї. Вони визнають соціально-економічні проблеми, з якими стикаються жінки та їхні сім'ї (і традиційно ставляться до жінок лише як до берегині роду), але не розуміють суті психологічних проблем.

Однією з найбільш серйозних проблем жіночого руху в цілому є подолання за ангажованості українського суспільства, стереотипів, традиційних забобон, ігнорування особистого життя жінки, соціальна роль якої зводиться тільки до обслуговування чоловічої частини населення та родини. Іншим аспектом цієї ж проблеми є низька самооцінка жінок та неповага до жіночої особистості. Важливим моментом жіночого руху є також небажання в соціумі сприйнятий ого як важливий і вагомий чинник розвитку суспільства [2, с. 213].

У сучасному українському суспільстві відбуваються певні зрушення, викликані об'єктивними соціально-економічними та суспільно-політичними перетвореннями, які мають місце в державі останніми десятиліттями. Ці зміни можуть сприяти не тільки соціальному прогресу, а й вплинути на демократизацію стосунків у гендерній сфері, стиранню меж між «сучоловічим» і «сучожіночим»: професіями, поведінковими нормами; змінити нормативні уявлення про гендерні ролі, що є фундаментальним для патріархального світогляду, який тривалий час панує у світі та, незважаючи на вітчизняну історичну специфіку відносно ролі сфери, і в Україні. Реалізація гендерного паритету може забезпечити гармонізацію буття людини шляхом формування цілісної самодостатньої особистості, яка, незважаючи на стать, ніколи не самостверджується шляхом приниження іншого [6, с. 203].

Висновок. Етапи розвитку та становлення фемінізму в багатьох країнах відбувалися по-різному.

Популярними напрямками фемінізму є радикальний та ліберальний. Серед сучасних напрямків найбільш поширеним залишається ліберальний фемінізм, який головне своє завдання вбачає в розвитку жіночої особистості та еволюційній трансформації суспільства; зміни, зокрема, повинні бути спрямовані на найповніше врахування інтересів і потреб жінок.

Розвиток феміністських рухів у суспільстві протягом ХІХ – початку ХХІ ст. характеризується наявністю етапів, які пов'язані із завданнями та перспективами еволюції жіночої проблеми. Виділимо 3 етапи цих рухів: у період «першої хвилі» жіночий рух проходив етап самоорганізації. Він характеризувався боротьбою за надання жінкам виборчих прав і дефініціювався як суфражистський рух. У рамках «другої хвилі» фемінізм відбувся перехід від фази мінімалізації відмінностей між статями до теорії жіноцентризму; «друга хвиля» фемінізму була націлена на глибокі суспільні зміни; її ціллю стала фемінізація світу, насичення цивілізації цінностями, пов'язаними з жінкою. Фемінізм «третьої хвилі» прагне до свободи, у тому числі від тих обмежень, які були нав'язані «старим» фемінізмом.

Станом на сьогодні проблема фемінізму в Україні залишається все ще актуальною. У нашій державі декларовано абсолютну гендерно рівнесуспільство. Станом на 09.03.2021 р. у Верховній Раді України налічується 422 депутати, з яких лише 20,7% становлять жінки, чоловіків відповідно 79,3% [8]. Таку відповідність можна спостерігати не лише у ВРУ, а й в усіх інших органах державної влади. Ми впевнені, що в майбутньому ситуація зміниться.

1. Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей / під ред. М. Маєрчик (голова редколегії), О. Плахотнік, Г. Ярманової. Київ : Критика, 2013. 218 с.
2. Герц А. А. Права людини, сексуальна орієнтація та гендерна рівність: навч. посіб. Київ, 2018. 326 с.
3. КонцішкіГражина. Теоретико – методологічні основи дослідження феміністських рухів у політиці: дис. ... канд. політ. наук : 23.00.01. Львів, 2016. 219 с.
4. Марценюк Т. О. Гендерна рівність і недискримінація: посібник для експертів і експертканалітичних центрів. Київ, 2014. 65 с.
5. Пушкарєва Н. Л. Фемінізм: словник гендерних термінів / за ред. З. В. Шевченко. Черкаси, 2016. 336 с.
6. Рубан О. В. Трансформація гендерних ролей в буттїсучасної людини: дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.04 Київ, 2019. 235 с.
7. Тукаленко І. А. Фемінізм як політичний рух та ідеологія. *Політологічний вісник. Збірник наукових праць*. Київ : ВАДЕКС, 2013. №71. С. 563-580.
8. Офіційний веб – портал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/site2/p_deputat_list.